

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ З ОХОРОНИ ПРАЦІ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

FEEDBACK ORGANIZATION IN THE PROCESS OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY TRAINING IN POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

Стаття присвячена одній з актуальних проблем організації багатofункціональної системи зворотного зв'язку на курсах з охорони праці та безпеки життєдіяльності за дистанційною формою навчання у післядипломній педагогічній освіті. Зокрема, зворотний зв'язок розглядається як базовий принцип успішного освітнього процесу, що забезпечує його функціонування. Під зворотним зв'язком розуміється інформація, що взаємопов'язана з процесами і результатами навчання, виховання і розвитку особистості, яку отримує здобувач освіти у відповідь на свої дії. Зворотний зв'язок – це ресурс, який можна і необхідно активно використовувати викладачу в процесі планування та реалізації педагогічного процесу. Метою статті є аналіз організації зворотного зв'язку зі слухачами курсів під час дистанційного навчання з охорони праці та безпеки життєдіяльності в післядипломній педагогічній освіті як засобу підвищення якості освітнього процесу. Визначено роль зворотного зв'язку для успішної організації освітнього процесу. Розкрито завдання викладача для організації зворотного зв'язку, а саме: координація пізнавального процесу через сигнали, що надходять від слухачів; постійна корекція курсу, що вивчається, розроблення й вдосконалення навчально-методичних матеріалів та публікація їх на серверах; розширення арсеналу засобів навчання; консультація слухачів (готовність до обговорення навчальних матеріалів та проблем, які виникають під час освітнього процесу); контролювання результатів реалізації поставлених завдань, оцінка прогресу та виправлення помилок, що виникають; формування зв'язків між розрізненими індивідуумами в групі; контролювання власних емоцій у педагогічній взаємодії.

У статті також відзначаються професійно-особистісні якості викладача, такі як: усвідомлення цінності зворотного зв'язку в освітньому процесі; здібностей щодо аналізу навчальної ситуації; уміння володіти власними емоціями та впливати на емоційну сферу інших, сформованістю комунікативних та організаційних якостей. Одним з основних завдань в організації зворотного зв'язку має стати зменшення розриву між запланованим і фактичним результатом освітньої діяльності.

Ключові слова: дистанційне навчання, навчання з охорони праці, післядипломна педагогічна освіта, організація зворотного зв'язку.

The article is devoted to one of the current problems of organizing a multifunctional feedback system in the courses on work safety in the form of remote learning in postgraduate pedagogical education. In particular, feedback is considered as a basic principle of a successful educational process that ensures it is functioning. Feedback is information that is interrelated with the processes and outcomes of learning, upbringing and personal development the learner receives in response to their actions. Feedback is a resource that can and should be actively used by the teacher in the planning and implementation of the pedagogical process.

The aim of the article is to analyze the students' feedback during remote learning on safety and health in postgraduate pedagogical education as a means of improving the quality of the educational process. The role of feedback for the successful organization of the educational process is defined. The task of the teacher for the organization of feedback is revealed as: coordination of the cognitive process through the signals coming from the listeners; constant correction of the studied course, development and improvement of educational and methodical materials and their publication on servers; expanding the arsenal of teaching aids; consultation of students (readiness to discuss educational materials and problems that arise during the educational process); monitoring the results of the implementation of tasks, assessing progress and correcting errors that occur; forming connections between disparate individuals in a group; control of own emotions in pedagogical interaction.

The article also notes the professional and personal qualities of the teacher, such as: awareness of the feedback value in the educational process; ability to analyze the learning situation; the ability to handle their emotions and influence the emotional sphere of others, the formation of communicative and organizational qualities.

One of the main tasks in the organization of feedback should be to reduce a gap between the planned and actual results of educational activities.

Key words: remote learning, work safety training, postgraduate pedagogical education, feedback organization.

УДК 373.027

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.34>

Ковальчук І.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри
природничо-математичної освіти
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради

Колесник Н.В.,

ст. викладач кафедри освітнього
менеджменту, державної політики
та економіки
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради

Нікульченко В.В.,

ст. викладач кафедри освітнього
менеджменту, державної політики
та економіки
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради

Постановка проблеми.

Одним із важливих завдань діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти є приведення у відповідність і розвиток посадово-функціональної компетентності фахівця, зокрема, у сфері охорони праці, згідно визначених потреб та вимог законодавчо-нормативних документів з охорони праці на конкретно-історичному етапі розвитку суспільства. Ефективне навчання передбачає

впровадження і використання сучасних форм очної і дистанційної освіти, організації обміну досвідом та професійною інформацією слухачів. Будь-яка успішна управлінська діяльність та соціальна взаємодія під час педагогічного процесу можлива за наявності зворотного зв'язку, як базового принципу навчання.

Останнім часом, в силу різних об'єктивних причин, а саме: в умовах карантинних обмежень,

тривалої війни в Україні, інформаційно насиченого освітнього середовища підсилюється роль дистанційного навчання у післядипломній педагогічній освіті. Відтак, зростає роль зворотного зв'язку, як базового принципу успішного освітнього процесу, що забезпечує його функціонування. В інтересах інноваційного розвитку післядипломної педагогічної освіти постає важливе завдання відновлення та вдосконалення форм і методів, спрямованих на організацію ефективного зворотного зв'язку в процесі курсів з охорони праці та безпеки життєдіяльності у Дніпровській академії неперервної освіти Дніпропетровської облдержадміністрації для керівного складу педагогічних працівників Дніпропетровської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковому обігу поняття «зворотний зв'язок» розглядають з різних позицій та підходів, залежно від напрямів та систем, в яких він може функціонувати, внаслідок чого він може наповнюватись різним змістом.

Сутність поняття «зворотний зв'язок» впливає з кібернетичної теорії побудови перетворення інформації (управляючих систем, машин), пов'язане з роботами Н. Вінера та визначається як невід'ємна складова цілеспрямованої діяльності, основними функціями якої є контролююча та коригуюча. Згодом поняття «зворотний зв'язок» починає використовуватись у педагогіці, соціології, біології.

Проблема зворотного зв'язку в педагогічному процесі розглядалась у публікаціях К.А. Бессонова, В.П. Беспалька, І.А. Зимньої, О.Д. Лук'яненко, Е.Г. Малиночки, Л.І. Фішмана, зарубіжних дослідників Н. Вінера, Б.Ф. Скіннера, Е. Торндайка та ін.

У своїй публікації О.Д. Лук'яненко формулює нове поняття «дидактична інформаційна взаємодія учня і педагога», що являє собою інформаційну систему, структурними компонентами якої є інформація, процеси передачі, сприйняття і переробки інформації суб'єктами інформаційної взаємодії.

На думку К.А. Бессонова [1] поняття «зворотного зв'язку» не слід зводити лише до взаємодії викладача і студента під час аудиторних занять. Тобто, під час самостійного виконання слухачами завдань курсу, користування навчально-методичними матеріалами електронних платформ зворотний зв'язок між учасниками може постійно підтримуватись. В дистанційному навчанні взаємодія може відбуватись у синхронному та асинхронному режимі згідно розкладу.

Під час відеоконференцій уточнюються завдання, розглядаються проблемні питання або складний матеріал. Для синхронної взаємодії використовуються такі платформи, як Zoom, Google Meet, Skype тощо. Асинхронне навчання створює передумови для самостійного опрацювання тем,

індивідуального темпу, зручного часу, більш гнучкого підходу. До інструментів асинхронної взаємодії належать електронна пошта, блог, платформа клас-рум тощо.

Аналіз сучасних наукових джерел, присвячених проблемі зворотного зв'язку у педагогічній системі дає змогу визначити, що зворотний зв'язок – це інформація, що взаємопов'язана з процесами і результатами навчання, виховання і розвитку особистості, яку отримує здобувач освіти у відповідь на свої дії.

Метою статті є аналіз організації зворотного зв'язку зі слухачами курсів під час дистанційного навчання з охорони праці та безпеки життєдіяльності в післядипломній педагогічній освіті як засобу підвищення якості освітнього процесу. Доступ до електронної платформи курсу https://akademp.com.blogspot.com/p/blog-page_42.html.

Виклад основного матеріалу.

В освітньому процесі, інформація отримана в процесі зворотного зв'язку є важливою й потрібна для:

- цілісного управління педагогічною системою та досягнення поставлених цілей;
- управління пізнавальною діяльністю, що спрямовує слухачів на самоорганізацію, самоосвіту, вироблення траєкторій індивідуального навчання; зменшення розриву в знаннях між бажаним і реальним;
- здійснення контрольної-оцінювальної діяльності в освітньому процесі; розроблення та дотримання критеріїв оцінки, які сприяють формуванню справедливої оцінки в роботі та оптимізації навчання;
- контролю досягнень здобувачів освіти, в результаті якого підводяться підсумки проведеної роботи;
- організації діалогу та посилення впливу на мотиваційні механізми особистості та оціночні установки;
- урахування непрогнозованих змін у навчальній діяльності, як позитивних, так і негативних, тобто для здійснення корекції (виправлення помилок); позитивний та негативний зворотний зв'язок у своїй діалектичній єдності стає, таким чином, рухливою силою розвитку педагогічної системи;
- розуміння й бачення когнітивних, організаційних, управлінських помилок, які допускає наше мислення виникаючи у процесі педагогічної взаємодії;
- прийняття рішень та вибору правильного варіанту в умовах множини можливих дій;
- активізації почуття адекватної професійної самооцінки;
- підтримання діалогічного характеру освітнього процесу, встановлення довірливих взаємотосунків між викладачем і слухачами під час дистанційного навчання, що запускає усвідомлення

системи причинно-наслідкових взаємозв'язків та спрямовує на подальші дії учасників освітнього процесу;

- кращого розуміння навчального матеріалу;
- забезпечення конструктивізму, тобто визначенні шляхів та подальших дій, спрямованих на покращення освітнього процесу або відпрацюванні необхідних навичок; пошуку не проблем, а продуктивних освітніх підходів;
- надання справедливого відгуку.

У педагогічній взаємодії зворотний зв'язок потрібен як слухачеві, так і викладачу. Комунікативні якості слухачів дозволяють оперативно встановлювати зворотний зв'язок з викладачем; отримувати відповіді на питання, отримувати допомогу в навчанні, розпізнавати труднощі тощо. Чим більше інформації надходить по каналу зворотного зв'язку від викладача до слухача, та навпаки, від слухача до викладача, повідомляючи його про особливості освітнього процесу, тим повніше та якісніше викладач впливає на управління цим процесом, тим ефективніше розвивається сам процес, тим вище його продуктивність.

І. Драч відносить зворотний зв'язок до групи організаційних закономірностей компетентнісно орієнтованого управління і визначає його як «закономірність залежності якості управління від повноти і оперативності прямого і зворотного зв'язків [3, с. 145].

Разом з тим, організація зворотного зв'язку в дистанційному навчанні потребує готовності викладача до проєктної діяльності. Проєктування онлайн-навчання включає в себе не тільки визначення змісту, який необхідно охопити, але й ретельного відстеження того, як підтримувати різні типи взаємодій, що є важливим для процесу навчання [4, с. 10].

Успішність організації зворотного зв'язку в дистанційному навчанні залежить також і від сформованості професійно-особистісних якостей викладача, таких як: усвідомлення цінності зворотного зв'язку в освітньому процесі; здібностей щодо аналізу навчальної ситуації; уміння володіти власними емоціями та впливати на емоційну сферу інших, сформованістю комунікативних та організаційних якостей.

Відзначимо завдання викладача, найбільш актуальні для встановлення успішного зворотного зв'язку в освітньому процесі:

- координація пізнавального процесу через сигнали, що надходять від слухачів;
- постійна корекція курсу, що вивчається, розроблення й вдосконалення навчально-методичних матеріалів та публікація їх на серверах; розширення арсеналу засобів навчання;
- консультація слухачів (готовність до обговорення навчальних матеріалів та проблем, які виникають під час освітнього процесу);

- контролювання результатів реалізації поставлених завдань, оцінка прогресу та виправлення помилок, що виникають;

- формування зв'язків між розрізненими індивідуумами в групі;

- контролювання власних емоцій у педагогічній взаємодії.

Водночас, важливим аспектом дистанційного навчання є готовність і здатність слухачів до самостійного аналізу підсумків своєї навчальної діяльності, що характеризується рівнем розвитку внутрішнього зворотного зв'язку кожного слухача, який відіграє значну роль у саморозумінні та самокорекції результатів власної навчальної діяльності. В основі цих процесів є рефлексія, яка є передумовою корегування знань особистості про себе на основі зворотного зв'язку з навколишнім професійним середовищем, самоорганізації у навчанні, а також здійсненні самоконтролю під час виконання практичних завдань.

Під час організації навчання викладачу слід зважати на те, що «якісний зворотний зв'язок є нейтральним. Це немов би тримання дзеркала, щоб учні могли побачити свої нові уміння і можливості» [6].

Головними акцентами у вивченні курсу є формування здібностей у здобувачів освіти до: структурування та практичного опанування знань і умінь щодо організації, функціонування та управління системою охорони праці в закладі освіти; створення сприятливих умов для запобігання травматизму серед учнів та працівників навчального закладу; зменшенню впливу несприятливих факторів у навчальному середовищі.

Використовуючи сучасні комп'ютерні технології, важливо встановлювати зі слухачами курсу зворотний зв'язок на усіх етапах навчання. Невід'ємною формою організації навчання у вищій освіті є лекція. Оскільки традиційна лекція зазвичай формує у слухачів звичку до пасивного сприйняття матеріалу, викладачеві варто урізноманітнювати методи подання інформації. У ході лекцій важливо приділяти увагу не тільки засвоєнню слухачами нової інформації, але й обговоренню проблемних питань, пошуку шляхів їх розв'язання, використовуючи їх розвиваючий потенціал у навчанні.

Проблемний підхід під час викладання у вищій школі спрямований на формування у здобувачів освіти стану невизначеності, спонукаючи їх до активних розумових дій. За таких умов здійснюється принципова перебудова стереотипних схем діяльності, народжуються нові способи мислення, активізується увага, формуються здібності встановлювати нові причинно-наслідкові зв'язки, здібності лаконічно висловлювати та обґрунтовувати власні думки.

Побудований між учасниками освітнього процесу певним чином діалог, сприяє розвитку таких якостей, як самоконтроль, рефлексія, створюючи

умови для виявлення виникаючих утруднень у навчанні, з'ясуванні проблем у професійній діяльності та можливості їх коригування. Одним із способів організації ефективного зворотного зв'язку зі слухачами курсу є обговорення різних професійних ситуацій, пов'язаних з охороною праці, безпекою життєдіяльності та пошук можливих рішень на основі аналізу обставин тощо.

Створення дистанційної навчальної платформи передбачає розроблення й відповідного розміщення на ній мультимедійних матеріалів. Слухачі мають можливість проходити інтерактивне тренувальне тестування з курсу по кожній темі. Це дозволяє отримувати та перевіряти свої знання методом «спроб і помилок», оцінювати свої успіхи, визначати прогалини в засвоєнні матеріалу, уточнювати терміни та вимоги нормативно-правових актів з охорони праці. Після перегляду відповідей слухачі мають змогу бачити правильні та неправильні відповіді. Важливим є й те, що під час курсів кожний здобувач освіти має можливість самостійно обирати теми та спосіб, у який краще сприймається і засвоюється навчальний матеріал.

Доступ до опорної інформації, розміщеної на електронній платформі (рис. 1), дозволяє слухачам виконувати практичні завдання, необхідні для відпрацювання необхідних навичок у створенні організаційних нормативних документів з охорони праці в закладі освіти, особливо для новопризначених осіб на посаду директора або заступника директора закладу освіти.

Кількість відвідувань слухачами курсів навчального блогу демонструють активність зворотного зв'язку, актуальність навчального матеріалу та інтерес до проблематики охорони праці та безпеки

життєдіяльності. Так, з моменту створення навчальної електронної платформи у квітні 2020 року та впродовж двох років (по квітень 2022 року), у навчанні з охорони праці та безпеки життєдіяльності в Академії взяли участь у загальній кількості 3437 осіб. Згідно графіку (рис. 2) можемо простежити кількість відвідувань блогу слухачами курсів, яка становить 48307 тисячі за два роки.

Таким чином, можна припустити, що кожний користувач орієнтовно відвідав блог у середньому близько 14 разів.

На рис. 3 показано сторінки блогу, які найбільше користуються попитом у слухачів, а саме: мультимедійні матеріали (8,92 тис.); тренувальні тести (8,35 тис.); нормативно-правова база з охорони праці та безпеки життєдіяльності (3,74 тис.); методичні рекомендації (3,64 тис.). Нажаль, контрольним питанням для підготовки до іспиту (1,63 тис.) і практичним завданням (1,56 тис.) слухачами приділяється недостатньо уваги, що може свідчити про низький рівень самоконтролю щодо їхньої готовності до перевірки знань, а також недостатній рівень усвідомлення важливості роботи з документацією з питань охорони праці та її правильного ведення і оформлення у закладі освіти.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що зворотний зв'язок – це ресурс, який можна і необхідно активно використовувати викладачу в процесі планування та реалізації педагогічного процесу. Важливим надбанням сучасної дистанційної форми навчання є можливість створення електронної платформи для розміщення необхідних навчально-методичних матеріалів; отримання миттєвого прямого і зворотного зв'язку. Обов'язковою умовою ефективності реалізації

Рис. 1. Блог «Дистанційне навчання з охорони праці та безпеки життєдіяльності» в комунальному закладі вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

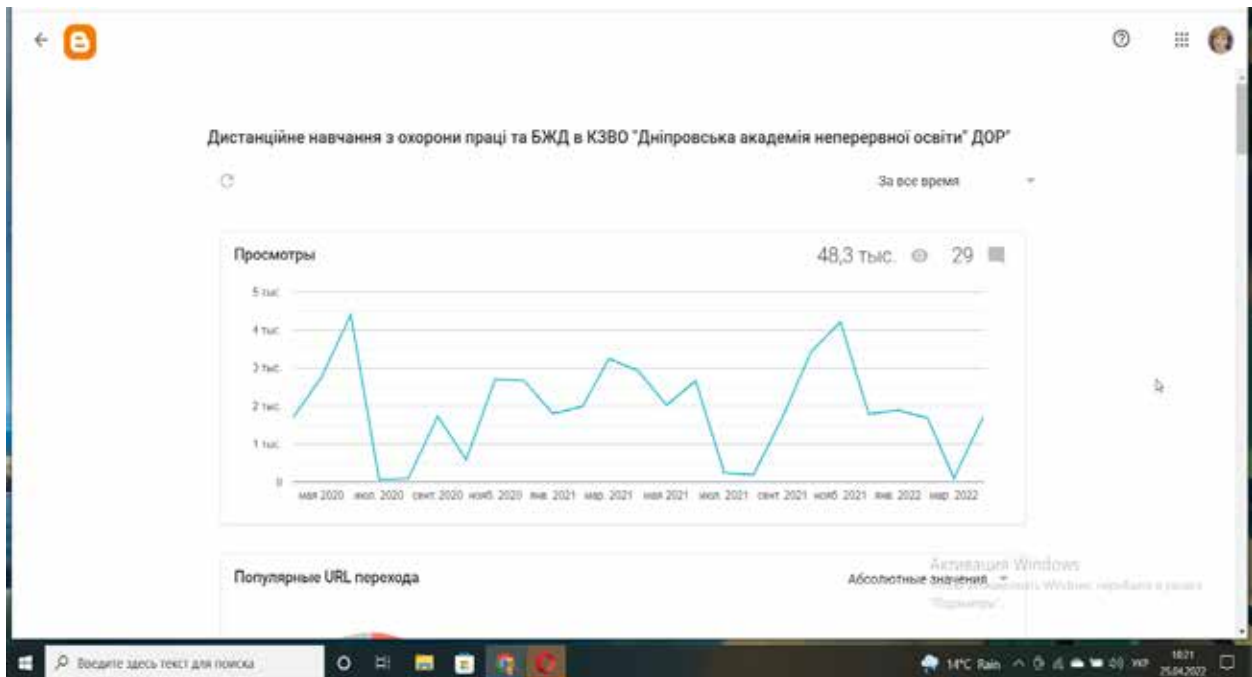

Рис. 2. Графік відвідувань здобувачами освіти блогу з охорони праці та безпеки життєдіяльності за два роки в комунальному закладі вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

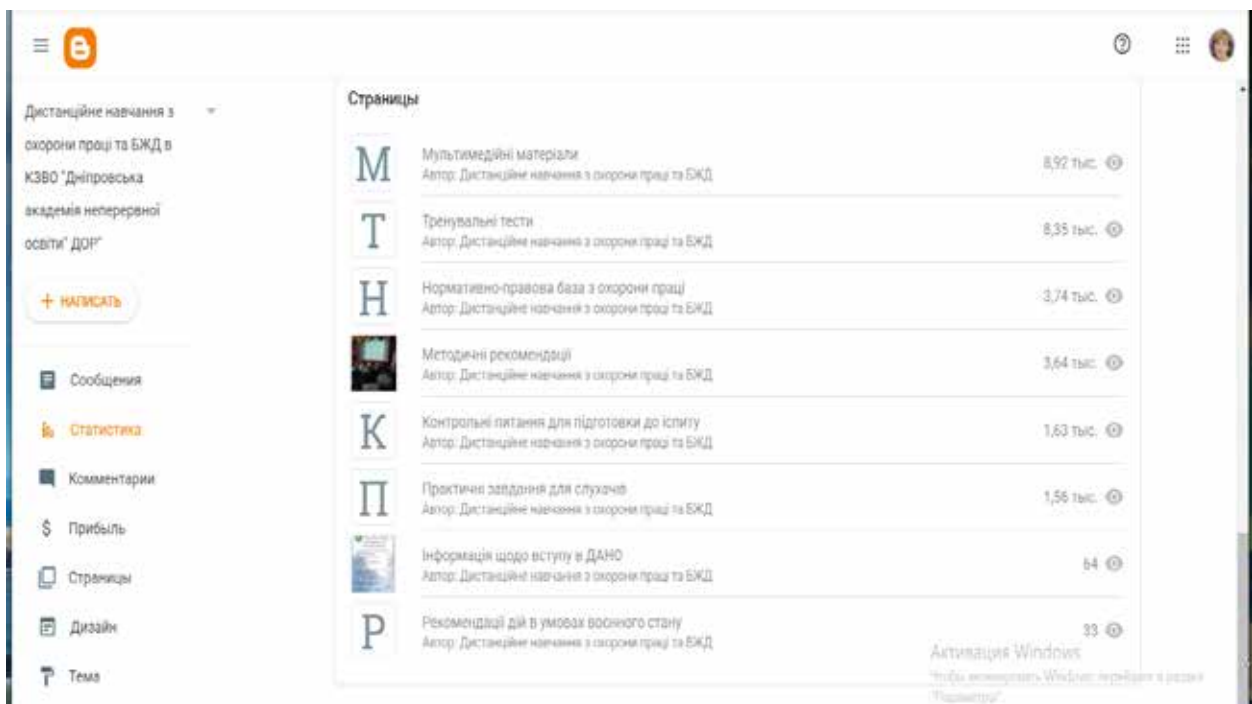

Рис. 3. Відвідування сторінок блогу з охорони праці та безпеки життєдіяльності в комунальному закладі вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» здобувачами освіти за 2 роки

освітнього процесу під час дистанційного навчання з охорони праці у післядипломній педагогічній освіті має стати організація багатофункціональної системи зворотного зв'язку та управління, широке використання інтерактивних технологій навчання у взаємодії учасників.

В умовах соціальних викликів дистанційне навчання є перспективною технологією у підвищенні кваліфікації фахівців. Одним з основних завдань в організації зворотного зв'язку має стати зменшення розриву між запланованим і фактичним результатом освітньої діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бессонов К.А. Обратная связь в педагогическом взаимодействии преподавателя и студента. *Juvenis scientia*. 2016. № 2. С. 86–89.
2. Винер Н. Кибернетика и общество. *Издательство иностранной литературы*. Москва. 1958. 200 с.
3. Драч І. І. Теоретичні і методичні засади управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Державний університет менеджменту освіти. Київ, 2013. 583 с.
4. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія. Вид. КП «Міська друкарня». Харків, 2020. 409 с.
5. Лукьяненко О.Д. Обратная связь в дидактическом информационном взаимодействии педагога и учащихся. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена*. 2007. № 12 (33). С. 367–371. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/obratnaya-svyaz-v-didakticheskom-informatsionnom-vzaimodeystvii-pedagoga-i-uchaschihsya> (дата звернення 15.04.2022).
6. Маклін Алан. Мотивуюча школа / пер. з англ., передм. та заг. редакція Т.В. Тадеєвої. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2019. 480 с. – (Серія «Сходи психології»).